

rende grunn til å stemme det nuværende ministerium ned.

Vi vet alle, at den usikkerhet, som er skapt på det finansielle område, også har bredt sig til det private økonomiske liv, og vi vet alle, uten at jeg behøver å gå nærmere inn på det her, hvilke alvorlige følger det allerede har hatt. Det kan være sant, som hr. Scheflo sa, at man ikke skal bebreide regjeringen det. Kommunistene og socialistene har den samme rett som oss alle til å arbeide for det de tror på. Det kan godt hende, at ansvaret i virkeligheten ligger hos oss, eller iallfall vil ligge hos oss, hvis vi tolererer dem etter denne dag. Men her dreier det sig ikke om skyld eller uskyld; her dreier det sig om den kjensgjerning, at regjeringen alene ved sin forbliven vil bety et usikkerhetsmoment nettop under forhold, hvor det fremfor alt gjelder å oprettholde sikkerhet og ro. Jeg kan slutte mig helt ut til de betraktninger, som hr. Mowinckel gjorde gjeldende i anledning av kapitalflukten, og jeg hørte med stor interesse på det citat, som hr. Mowinckel leste op om den franske kapitalflukt; men hr. Mowinckel glemte et punkt, da han citerte, hvorfor kapitalen vendte hjem igjen, etterat tilliten var vendt tilbake, og jeg håper at han ikke forsetlig glemte det. Tilliten var jo nettop Poincaré, det var samlingen, det var viljen til å la de partipolitiske motsetninger hvile, mens landet var i fare. Det er mulig, at stillingen i Frankrike var farligere dengang, enn den er i vårt land idag. Det er mulig, men jeg føler mig ikke sikker på det. Frankrike hadde selv i de verste trengselstider et økonomisk grunnlag for sin selvstendighet som vi har manglet og som vi mangler idag. Den største opgave som nu forestår, er jo nettop en økonomisk konsolidering. Den er viktigere enn kornmonopol og korntrygd og alt det som skiller oss at. Og det er nettop denne økonomiske konsolidering som har sviktet i vårt land i avgjørende øieblikke og har efterlatt sig lange og skjebnesvangre spor.

Når hr. Mowinckels forslag til et mistillitsvotum nu blir vedtatt, hvad jeg går ut fra at det må bli, da står vi foran en ny regjeringssituasjon, som tross alt ikke er den samme som den var for bare ti dager siden. Vi frisinne har ikke tenkt å stille noget eget forslag, vi slut-

ter oss til det forslag som hr. Mowinckel har fremlagt ut fra den samme begrunnelse som hr. Hambro allerede har gitt på høires vegne, og vi oppfordrer våre venner i bondepartiet til å gjøre det samme. Vi vil understreke, at det flertall som derigjennem har felt den nuværende regjering, må også i følelsen av felles ansvar og felles forpliktelser. Helst så jeg at dette felles ansvar kunde gi sig uttrykk gjennom dannelsen av en samlingsregjering, men vi har jo så sent som idag hørt hr. Mowinckel gjenta sine betenkeligheter ved det. Men dette felles ansvar må da i all fall gi sig utslag på den måte, at den regjering som utgår av dette flertall, — enten den står på et bredere eller på et snevrere grunnlag —, ikke må føle sig som en partipolitisk regjering, men som en regjering med forpliktelser overfor det flertall som har bragt den til makten, og med følelsen av at dens program er gitt ved den votering som faller her, gitt ved at den må samle all sin kraft og hele sin evne om landets finansielle og økonomiske gjenreisning. Da er jeg sikker på at denne votering vil bli til landets gagn, og jeg er ganske sikker på, at hvis der ut av Stortinget nu kan fremgå en regjering med evne og vilje til å føre en målbevisst og aktiv økonomisk politikk, da kan både venstre og alle vi borgerlige med trygghet gå til neste valg; for da vil det ha vist sig, at det eneste virkelige botemiddel mot den nød som hr. Scheflo veltalende har skildret, og mot den arbeidsløshet som vi alle kjenner, og mot de vanskeligheter som møter oss, — det eneste botemiddel er gjenreisningen av landets økonomiske liv.

Hr Hambro inntok her presidentplassen.

Statsminister Hornsrud: Efter det foredrag som er holdt av president Mowinckel er jo den foreliggende situasjon adskillig forenklet, — så forenklet, at det vil vel ikke være nødvendig for mig å gå i detalj. Situasjonen er forenklet derhen, at regjeringens skjebne er beseglet. Dermed er også gitt, at hvad der i den forbindelse blir sagt fra denne talerstol eller ikke sagt, vil resultatet være gitt.

Til orientering av spørsmålet forøvrig vil jeg ha bemerket, at det er

spesielt to ting i hr. Mowinckels foredrag som er grunnlaget for hans aksjon mot den nuværende regjering: for det første innledningen til regjeringens erklæring og for det annet den uro som hersker, at regjeringen ikke har vært i stand til å møte med forslag som kan hindre denne uro. Stort sett er det de to spørsmål som er det avgjørende for hr. Mowinckels mistillitsforslag. Det blev av en taler her — det var visst president Hambro — spurt om vår stilling til dette forslag. Ja, det er vel etter alt hvad man har hørt og sett og for dem som kjenner mig, gitt hvordan vi oppfatter dette forslag. Vi oppfatter det i den forstand som det er fremsatt. Det er fremsatt som et mistillitsforslag, og det kan ikke oppfattes som annet enn et mistillitsforslag. Den regjering jeg har den ære å stå som chef for, vil vite å ta sin stilling under overveielse i overensstemmelse med resultatet av den votering, som vil finne sted over det av hr. Mowinckel fremsatte forslag, sammen med andre forslag som utvilsomt gir uttrykk for den samme tanke, nemlig mistillit. Forsåvidt er allting klapet og klart.

Jeg skal derefter kort hefte mig litt ved disse to sider av hr. Mowinckels foredrag og i hans forslag. Det første er erklæringens innledning. Det er ikke nødvendig å føie noget til erklæringen, hverken hvad angår innledningen eller de forskjellige poster helt til avslutningen. Det er ikke nødvendig å komme med nogen tilføielse. Jeg har heller ingen trang til å trekke noget fra. Hvad der er sagt er sagt. Vi tar det fulle ansvar for hvad der er sagt og hvad der er skrevet. Men jeg kan ikke frigjøre mig for den opfatning, at det er noget søkt av hr. Mowinckel å ville legge noget så særlig inn i erklæringens innledning. Det er noget søkt, — så søkt at jeg forstår ikke hvorfor han legger så vesentlig vekt på det. Venstre er vel det parti her i landet, som nettop har lagt til rette den opfatning, som vi gir tilkjenne gjennom innledningen. Jeg vil minne om — de gamle husker det ganske visst — at under 80-årenes kamper, da allting var så tilspisset, da dannet venstre sin første «Stortingets venstreforening». Hvad blev det i den anledning sagt av høirepressen rundt om i landet? Jo, det blev sagt at det

var et brudd på forfatningen. Sakene blev jo avgjort i venstreforeningen, ikke i Stortinget. Det blev fremstillet som det rene landsforrederi, at stortingsmenn av venstre dannet sin egen organisasjon og behandlet sakene der. Det er jo det standpunkt vi står på idag også, med den erklæring vi har avgitt, det er der vi har roten til vår erklæring, det er i grunnen venstres linje. Vi vedkjenner oss å være en partiregjering, vi vedkjenner oss at vi har konferert med vår organisasjon om regjeringens sammensetning, vi vedkjenner oss også at regjeringens erklæring er fremkommet etter et intimt samarbeide med vårt parti. Det er ingenting å stikke under stol. Men anderledes vilde stillingen ha vært, og hr. Mowinckel vilde ha hatt nogen ganske anderledes gode kort på hånden, dersom vi hadde sagt — hvilket vi ikke har sagt, fordi vi ikke mente det — at regjeringen ikke vilde ta hensyn til Stortinget, men bare søke eksistensberettigelse i arbeiderpartiet — den utenomparlamentariske maktsituasjon — og at regjeringen gir pokker i — jeg ber om undskyldning for uttrykket, hr. president — hvad Stortinget sier. Ja, da hadde stillingen vært en annen, men stillingen er ikke slik, og den vil ikke bli slik, så lenge jeg har ansvaret for regjeringen. Derfor er det søkt, noget så kunstig søkt, å ville gjøre et nummer og til og med et stort, et avgjørende nummer av innledningen til regjeringens erklæring. Det er noget kunstig, — jeg synes for kunstig. Har ikke ministeriet Mowinckel i sin tid i sin erklæring gitt uttrykk for så å si den samme opfatning? Den sa den 28. juli 1924, «at regjeringens politiske syn er uttrykt i venstres program». Det forarget høire så sterkt, at hr. Lykke sa, at dette var et «underlig dokument». Den sterke, umiddelbare, uforbeholdne tilknytning til venstres program i regjeringens erklæring, — det var likesom det gikk over støvleskaftene etter høires opfatning. Det er ganske riktig, at høire har hatt sin særlige opfatning i forhold til venstre på dette punkt, men venstres linje faller sammen med vårt standpunkt idag. Og den 16. mars 1926, i anledning av regjeringen Lykkes erklæring, uttalte hr. Mowinckel følgende: «Høire og frisinne har ment at tidspunktet nu var det riktige til å komme

til makten ut fra partipolitiske hensyn, — det er en ærlig sak; mener et parti at tiden er inne for det til å overta makten i landet, så skal partiet gjøre det.» Altså når partiet mener at tiden er inne, skal det overta makten. Det er så å si en opfordring til høre om, at de selv skal avgjøre om tiden er inne, og avgjøre om de vil ha makten. Partiet skal ikke spørre andre om det. Det er et partipolitisk spørsmål. Hensikten er en partiregjering altså. Men saken vilde være en annen, som jeg allerede tidligere har uttalt — en ganske annen — hvis den partipolitiske stilling førte det med sig, at regjeringen stillet sig utenfor forfatningen, utenfor det institusjonelle politiske ansvar. Da var stillingen en annen. Men det har arbeiderpartiets regjering ikke ment. Jeg tror heller ikke det er nogen som engang har tenkt på det. Det kan jeg selvfølgelig ikke si noget bestemt om, det er jo ingen som kan granske hjerner og nyrer. — «det er ei hverv for støv, men for dets styrer.»

Det er nevnt tidligere fra denne plass — hvad jeg også godt husker — at statsminister Gunnar Knudsen ved regjeringsskiftet i 1913, da venstre overtok makten, uttalte: «Nu har vi makten, og nu vil vi bruke den.» Ja, det blev jo oppfattet sådan av høre her i salen, at det gikk kaldt nedover ryggen på dem, de krympet sig formelig under denne statsminister Gunnar Knudsens bestemte uttalelse, vi har makten og vi vil bruke den — de formelig pep og skrek bortover mellom benkene her. Og det var da Friis-Petersen sa, at høre får finne sig i å «stikke pipe i sekk». Jeg satt like bak Gunnar Knudsen og like bak Friis-Petersen og hørte uttalelsene. Det var en ganske annen dristig tale enn vår, en tale som faller så å si i tråd med, hvad venstre har hevdet før, og det vi hevder idag. Det er nu blitt så, at vi i mange henseender er arvtagere av det gamle venstre. Venstre kan jo ikke løpe fra sitt avkom, selv om dette avkom kan synes å komme på avveier, men ennå er jeg tilbøielig til å tro, at dette venstres avkom er ikke kommet så på avveier, at venstre skulde

behøve å skamme sig over oss. Den tid kan komme kanskje — jeg kan jo ikke tyde fremtiden, men til og med idag tør jeg påstå, at venstre skulde betrakte dette sitt politiske avkom med anseelse og anerkjennelse. De skulde kunne ha lov til å si — det har de eldre alltid lov til å si til de unge — at dere unge har der og der gått lenger enn vi vil og dere har gått lenger enn vi kan være med dere, men dere skal ha vår velsignelse så og så langt. Og vårt program er ikke mere vidtgående enn at venstre i forhold til sine tradisjoner, sine historiske forpliktelser hadde hatt grunn til å si: Overfor dette program vil vi ta litt reservasjoner hist og her. Når sakene foreligger endelig utredet, skal vår dom falle. Det forstår vi. Men en sådan almindelig avstraffelse, en sådan almindelig hurraavlivelse som her — nei, det vil ikke vi venstre være med på. Dette skuldevært venstres stilling idag, men det er det dessverre ikke. Ja, venstre om det. Der kommer nok en korsvei efter denne.

Så var det den uro som er til stede i landet, kapitalflukten, bankvanskelighetene; det er jo på grunn av den situasjon at vi skal felles — foruten denne innledning. Ja, hvad forlanges det her idag? Der forlanges en lydig regjering — det er det der forlanges, hr. president! Det blev endog forlangt en lydig regjering før den trådte til. Det er konfidentielle ting som jeg her står overfor, så jeg kan ikke gå i enkeltheter, men president Mowinckel og president Hambro vil ikke kunne benekte, at jeg taler sannhet. Der forlangtes lydighet av den regjering som skulde tiltre, og denne lydighet forlangte man, før vi hadde fått plass på taburettene. Presset for å få en lydig regjering har fortsatt til og med idag, til og med dette øieblikk, men vi har ikke villet være en lydig regjering. Vi har nemlig adskillige erfaringer, vi som har sittet her i mange år. Hvad vil det si å være en lydig regjering likeoverfor særinteresser og overklasseinteresser, spekulasjonsbankenes interesser? Vi har nemlig en sorgelig erfaring for hvad en lydig regjering fører til. I statsregnskapet vil det vise sig. Det har

1928. Efterm. 7. februar — Trontalen og regjeringen Hornsruds erklæring.

(Statsminister Hornsrud)

ikke vært så nøie med om millionene til bankene kom frem på budgettet. Millionene til Handelsbanken viser det. Her kreves en lydlig regjering, som er med på å øse ut millioner, eller overta garantier en masse, uten begrensning, ja en slik regjering har man ingen trang til å kaste. Det kan godt være mulig, at arbeiderregjeringen ikke vilde blitt kastet, hvis den hadde vært villig til å være en snild og lydlig regjering og fremsette de proposisjoner, som blev stukket oss inn i hånden endog før vi hadde tiltrådt våre taburetter; men denne lydighet har vi nektet å akseptere. Vi har forlangt å ha vårt eget selvstendige syn — politisk og økonomisk — på de saker som vi forelegger for tinget. Vi er en bonde- og arbeiderregjering, en regjering med bestemte grunnsetninger, samfundsmessige grunnsetninger som vi ikke kan krenke. Vi kan nemlig ikke krenke oss selv i våre helligste følelser — der er grenser for hvad man kan forlange av en regjering. Vi har vært villig til — det har jeg sagt — å strekke oss så langt som mulig, ja gjerne litt lenger forresten; men vi kan ikke strekke oss så langt, at regjeringen blir en vaskefille for andre. Det er visst et uttrykk som forresten er brukt av president Mowinckel en gang likeoverfor høire. En regjering skal regjere. Det er regjeringen selv som avveier og prøver sakene. Det må være regjeringen selv som avveier hvad den vil forelegge for tinget. Det må også være regjeringen selv som avgjør, hvorvidt den vil akseptere forslag som ad andre veier blir fremlagt for tinget. Det er truet med, at hvis ikke regjeringen forelegger denne sak i tinget som kongelig proposisjon skal andre sørge for å få den inn ad andre veier. Jeg svarte dengang, at det kan vi selvfølgelig ikke hindre. Det står enhver norsk borger fritt for å kunne fremsette et hvilket som helst forslag i tinget, men det står også den sittende regjering fritt for å kunne si: Nei! Vi kan i ethvert fall ikke sitte og akseptere et sådant forslag. Hvordan det vilde komme til å gå, om vi vilde ha satt vår stilling inn på å hindre forslagens vedtagelse, det skal jeg ikke

uttale mig om, men jeg vilde på forhånd varsle om hvad der kunde skje. I så tilfelle kunde man altså fått ministerkrisen på en litt annen måte, men dog knyttet til de samme forhold — forhold som jeg ikke skal komme nærmere inn på. Den konfidentielle innstilling av saken eller av spørsmålet respekterer regjeringen selvfølgelig. Når jeg har uttalt mig såvidt utførlig, så er det fordi disse ting allerede er godt kjent i de kretser hvor spørsmålet har spesiell interesse. Det er behandlet for eksempel i «Økonomisk Revue» og det er kjent og behandlet i ledende bankkretser forøvrig.

Der er talt om at landets økonomiske gjenreisning skulde vært regjeringens program, og at det er dette som skal bli programmet for den kommende regjering. Gjenreisning av landets økonomi? Hvem er det som har ansvaret for at det idag er nødvendig fra denne plass og fra andre plasser å tale om «gjenreisning»? Ti skal man reise noget, så er det fordi det er falt overende? Økonomien er vel ikke ødelagt eller gått overende av sig selv? Det er vel nogen som har ansvaret for at statens økonomi, landets økonomi i det hele tatt, er kjørt i grøften? Spørsmålet er da om ikke nettop de partier som idag taler høit om gjenreisning, er skyld i den økonomiske misère som vi har vært oppe i, er oppe i og går videre ned i. Jeg tør bestemt påstå at så er tilfelle. Det er borgerpartiene som stort sett har ansvaret. Under valget merket vi nok at høire for eksempel søkte å velte alt ansvar fra sig og over på venstre. Det har vi hørt her i tinget også i mange, mange år. Siden det forhold er blitt avdekket, at vi lever under en slett økonomi, har vi alltid hørt fra høires side at det er venstres skyld — ja selvfølgelig også innbefattet arbeiderpartiene — men det er venstre, venstre og ikke minst Gunnar Knudsen. Likeoverfor den tale har jeg fra denne talerstol og ellers sagt og skrevet at det er ingen vesensforskjell på høire og venstre når det gjelder landets økonomi. Hvad er det som forlanges for at landets økonomi skal være i orden, for at budgettet kan være i orden? Der forlanges de to

enkle ting, at utgifter og inntekter står i et rimelig forhold til hinannen. Ethvert budgett, enten det er statsbudgettet, en kommunes budgett eller det er mitt private budgett eller en hvilken som helst forretnings budgett, hvor utgiftene automatisk stiger mer enn inntektene, må jo bli galt. Da må jo deficitene øke ustanselig og det må tilslutt bli en katastrofe. Og det er dette som har vært stillingen gjennom alle disse år, at høire og venstre har bestemt utgiftsbudgettene, men de har ikke sørget for å skaffe de tilsvarende inntektsbudgetter. Da måtte det jo gå galt, da måtte jo katastrofen komme. Dersom høire gjentatte ganger hadde dokumentert at det på den ene side stillet forslag som gav uttrykk for innskrenkninger av utgiftene, hadde stått på disse forslag, kjempet for disse forslag og stemt for disse forslag, men ikke fått medhold av vensre, ja da hadde saken vært en annen. Eller at høire på den annen side hadde stemt for økede inntekter, for bedre balanse i statsbudgettet, men venstre hadde undlatt å være med, ja da hadde stillingen også vært en annen. Da kunde høire toet sine hender og sagt: nei, det er venstre som har sittet med makten, vi har dokumentert gjentatte ganger at vi vil ha mindre utgiftsbudgetter, og vi har dokumentert gjentatte ganger at vi vil ha bedre inntektsbudgetter, men når venstre ikke har villet følge våre forslag, så måtte det jo gå galt. Hvis man vil se efter i Stortingstidende og Stortingsinnstillinger fra 1913 til idag, i den tid jeg har hatt den ære å være medlem av Stortinget, så vil det vise sig, at stort sett er der ingen vesensforskjell på høire og venstre i deres økonomiske politikk. Ja det er nogen småting som høire har gjort politikk av kontra venstre, for eksempel kjøpet av Grong gruber, Glomfjord, Vaksdal mølle, kulbåten «Bruse» — bukken Bruse som høire gjorde et nummer av å kalle den — de tre motorbåter, Nesbruket og kornmonopolet. Det er mulig der kan være noget mer, men i det store og hele er her nevnt de politisk-økonomiske ting. Alle disse saker har høire gjort et politisk nummer av; men hvad vilde vært resultatet om høire hadde fått sin vilje gjennom og de reformer eller de kjøp ikke var kommet iorden? Vilde det hatt

nogen nevneverdig innflytelse på statens budgett, på statens økonomiske stilling idag? Nei ikke det aller ringeste, hr. president! Selv om der kan være tapt nogen kroner på innkjøpet av Grong gruber og Glomfjord, så er der tjent så meget på kornmonopolet, at det dekker, og Vaksdal mølle har jo tjent sig op igjen. Og Nesbruket var for dyrt, det er så. Men det spørsmål var ikke anderledes tilspisset enn at en del gode høiremenn, såsom min ærede tidligere medrepresentant fra Buskerud, hr. Aas — en mann hvis skjønn på disse ting jeg setter meget høit, som på andre ting også forresten — stemte for kjøpet av Nesbruket. Han mente det var sterke samfundsinteresser tilstede som talte for kjøpet. Han gjorde ikke et politisk nummer av det — og den slags saker bør man heller ikke gjøre noget politisk nummer av, det er ikke nødvendig. Og disse motorbåter som det i sin tid blev talt så meget om. Vi vet, hvordan det var dengang staten skulde kjøpe dem. Høire fremstillet det næsten som landsforrederi at staten skulde kjøpe de 3 motorbåter. Under selve forhandlingene måtte Gunnar Knudsen sende telegram til Kjøbenhavn, ti man sa at motorbåtene var så dårlige. Gunnar Knudsen sa ganske rolig: Jeg kan ta båtene selv jeg! Staten kjøpte dem da, og den drev skibsrederi i mange år, og solgte dem igjen. Nu er dette skibsfond oppe i 16—17 mill. kroner som et plus i statskassen. — Dette er høires mange store numre i å skille sig ut fra venstre for å få hele ansvaret for den økonomiske situasjon vi er oppe i til å bli en venstresak, som skal smitte arbeiderpartiet. Jeg tror imidlertid at vi kan slå fast at høire og venstre står så noget nær likt i ansvar her, ti disse kjøp hvor vi har stått sammen med venstre spiller ikke nogen rolle for statens økonomi. Selvfølgelig har vi stått sammen med venstre i disse saker; men hele uoverensstemmelsen med høire her spiller i virkeligheten så liten rolle at det er ikke verdt å nevne.

Nei, den økonomiske situasjon er opstått derved at staten har levet på lån, hr. president! Staten har brukt penger som ikke er tatt inn igjen gjennom skatter. Det gjelder forresten ikke bare staten, men også kommuner. Gjelden og gjeldsulykken vil ramme enhver

som vil leve på lån. En forsvarlig økonomisk politikk tilsier, at utgiftene skal dekkes — ikke veltes over på efterlekten. Det er dette som har vært arbeiderpartiets linje nedigjennem alle år, at utgiftene bør og skal dekkes. Det kan være delte meninger om hvorledes man skal dekke utgiftene, men vår linje har vært, at enhver tid skal dekke sine egne utgifter. Det får svi så hårdt det svi vil, men har vi tatt utgifter på oss, må vi også sørge for å skaffe inntekter, vi må bringe overensstemmelse mellom inntekter og utgifter. Dette har vært mitt syn på økonomiske spørsmål helt fra ungdommen av, og det er kanskje dette som har preget mitt statsfiansielle syn. Min far døde da jeg var et halvt år gammel, og følgelig måtte vi to smågutter gå mor tilhånde med snart sagt løst og fast. Og jeg husker så godt da jeg var hjemme, at det spørsmål meldte sig hvert år: Renter til statslånet av 1848. Man hadde nemlig opprettet et spesielt statslån i 1848. Hele årets økonomi gikk ut på å legge tilside penger til «renter til statslånet». I min kommune har jeg søkt å slå til lyd for det samme. Jeg kom i opposisjon til mine egne meningsfeller, for jeg sa alltid: Skal vi kjøpe noget, det være eien- dom eller hvad som helst, må der først skaffes dekning. Enten må vi ha pengene på forhånd gjennom avsetning eller ha det samtidig og ikke la utgiftene komme som et atpâheng, tilfeldig eller ikke, flere år efter. Lever man på lån, lever man på andres penger, bruker man mer enn sin inntekt — det gjelder staten som den enkelte — ja da stiger gjelden og man står overfor en katastrofe. Jeg mener dette er galt. — Da jeg kom inn på tinget i 1913, hadde vi i vår gruppe, den socialistiske gruppe, ganske straks et møte, hvor vi forberedte nedslag av tolden på kasseartikler. Selvfølgelig var jeg enig deri, men jeg husker jeg sa det med det samme: jeg vil ikke være med på at vi her skal stille forslag om å redusere de og de statsinntekter som er nødvendige til budgettets balanse, med mindre vi også er rede til å peke på hvorledes vi kan erstatte reduksjonen, ti et budgett må sees som en helhet. Reduserer vi inntekter på en kant, må der skaffes inntekter på en annen kant, eller må vi redusere utgiftene. Det er

ikke alltid tatt så velvillig op dette mitt forsiktige standpunkt. Det kan nok være andre som har sagt: Hvad bryr vi oss om balanse, vi stiller våre krav om økede bevilgninger i det og det øiemed, og vi stiller våre krav om å få redusert den og den skatt, fordi de tynger mest på småkårsfolk. Da har jeg sagt: Ja, det vil vi og det skal vi, men samtidig bør vi også ha den fulle oversikt over budgettet, så vår behandling skal bringe et riktig resultat, et forsvarlig resultat. — Og det er det jeg også har tillatt mig å hevde likeoverfor det foreliggende budgett. Jeg har sagt, og jeg skal gjenta det her: Vår opfatning er den, at det budgett som er fremlagt av den forrige regjering, må anses som et forsvarlig budgett. Det kan være nogen tvil om det, personlig har jeg tvil om det, men den tvil vil jeg ikke la komme sterkere frem enn at jeg sier, at vi må gå ut fra at det er et forsvarlig budgett, at inntekter og utgifter skal balansere. Arbeiderregjeringens befatning med dette budgett vilde da bestått deri at samtidig som vi gikk til økede utgifter på en eller annen konto eller flere konti, vilde vi sørget for å pekt på tilsvarende inntekter på en eller flere konti eller utgiftsreduksjoner. Det totale resultat som vilde ha kommet til å foreligge fra regjeringens side, om den hadde fått lov til å leve nogen dager lenger — den hadde ikke behøvet å ha levet så lenge — skulde ha vist forsvarlig balanse. Jeg sa til embedsmennene i finansdepartementet som fikk ordre til å foreta en foreløbig utregning av de summer som vilde fremkomme på grunnlag av de forslag vi vilde stille: vær forsiktige, hold dere på den trygge side, la oss ikke få det over oss at vi har regnet med det for øie å skape et resultat som skal være bare til fordel for oss, at vi bruker penger uten å kunne anwise dekning. Vær forsiktige i anslagene og hold dere heller på den side, at de inntektsanslag vi kommer med, er knappe enn opskrudde. Dette er et utslag av den samme forsiktige tankegang som jeg alltid har hatt og har og alltid vil vedbli å ha. Nu faller jo dette bort, idet vår videregående befatning med budgettet ophører. Det er således ikke nødvendig å komme dypere inn på saken, men jeg fant at det var nødvendig å fastslå regjeringens økonomiske

linje, hvorledes vi vilde ha grepet saken an i tilfelle den skulde ha fortsatt.

Det er sagt at man nu måtte sørge for å få skattene nedover. Der er vel ingen som vil være uenig i det. Der skrikes op fra alle kanter om at skattebyrden er for tung. Vi kan underskrive det alle. Men dermed er man ikke ferdig med saken. Vi er blitt vant til, når det er tale om å senke skattene, så mener borgerpartiene de direkte skatter — vi ser det til og med stadig i avisene — spesielt da de deler av de direkte skatter som rammer sterkest folk som har den beste evne til å bære byrdene, men de samme som skriker op om skattelettelse, har ingenting imot å legge øket toll på nødvendighetsartikler, endog på korn og mel — brødskatt altså. Dette er ikke skatt, sier borgerpartiene, de har ingen betegnelse for den skatt. Men der er jo ingen skatt som er mere urettferdig og uriktig å opkreve enn skatten på våre nødvendighetsartikler. Av alle urettferdige skatter, er brødskatten den mest urettferdige. Man sier at den skatt gjør så forferdelig lite. Det blev engang sagt i denne sal at den vilde utgjøre bare 1 øre pr. brød — da kostet ikke brødet så meget som nu. 1 øre, hvad gjør det, det er da ikke noget å bry sig om? Jeg svarte den gangen at 1 øre er 1 øre, og brødforbruket i småkårsfolkets hjem er nokså stort. Men selv om det bare er 1 øre, skal man ikke ta 1 øre på en urettferdig måte. Jeg sa dengang til vedkommende representant her i salen, at om han hadde 1 øre liggende i lommen, kunde jeg ikke ta den ene øre, jeg har ikke lov til å ta 1 øre på nogen urettferdig måte, ikke 1 eneste øre. Og det gjelder spesielt skatteørene, de skal tas på en helt rettferdig måte.

Vi har sagt i erklæringen at de økede utgifter må dekkes dels ved besparelser og dels ved skatter som rammer dem som har best evne til å bære. Den del av erklæringen som omfatter besparelser, begrenser sig jo så å si til militærbudgettet. I de andre budgetter er der ikke nogen plass for nevneverdige besparelser, men militærbudgettet får holde for. Der må man spare. Arbeidsbudgettene bør man i den utstrekning det er mulig holde oppe. I den tid da man forvaltet pengene som om man hadde penger nok, da levde man på lån,

da spillet det ingen rolle om militærbudgettet var på snesevis av millioner kroner, kanskje hundredevis når vi regner nøitralitetsvernet med. Men idag er pengene vanskelige å skaffe tilveie, man lever under et økonomisk press. Nu er der ingen annen utvei enn en hårdhendt og hensynsløs innskrenkning på militærbudgettet. Et militærbudgett på 40 å 50 millioner kroner i Norge vil faktisk stå i veien for alle sociale fremskritt. Det vil stå i veien for å bringe arbeidslivet på fote, — hvis det skal være tale om statsstøtte til det. Det samme gjelder veistumper, jernbanestumper, telefonstumper, det gjelder skolen og sociallovgivningen. Alt sammen krever penger. Hvor skal vi ta disse fra? Enten fra økede skatter eller gjennom innskrenkning av de bevilgninger som går til uproduktive øiemed. Enten—eller. Der er ikke noget annet valg, her må det være enten — eller, eller begge deler. Og venstre skulde være litt forsiktig med å avvise den tanke som ligger i vårt forslag om å gå til en hensynsløs reduksjon av militærbudgettet. Det er nødvendig, hr. president! Jeg skal ikke gå nøiere inn på den side av saken, men jeg vil bare ha tilføiet at militærvesenet idag spiller ingen rolle for vårt forsvaret utadtil. Jeg er tilbøielig til å tro at den opfatning jeg her hevder, deles også av mine ærede motstandere. Det kan være dristig av mig å si det, men jeg har holdepunkter som jeg vil nevne. Er det så at borgerpartiene holder militærbudgettet på dets nuværende høide av indre hensyn, bør det sies rent og klart. Det bør ikke holdes oppe av hensyn til utlandet, som ikke er nogen trusel mot Norge. Vi ser ingen trusel hverken fra Sverige eller fra Danmark. Vi har nogen arkivsaker og slike spørsmål som melder sig overfor Danmark. Vi har ikke nogen uopgjorte opgjør med våre naboland og heller ikke med Russland eller Finnland. Russland har vi all dri ført krig med. Og med hensyn til den européiske konsert hvad skulde vi da gjøre med vårt leketøy? Hele vårt militærbudgett er ikke nok til å bygge en skikkelig båt efter européisk mønster. Det har derfor ingen reel betydning utadtil. Den betydning det kan ha, gjelder innadtil. Men la være at man ut fra et borgerlig synspunkt vil ha et «ordensvern», som man kaller det. Jeg

forstår det, enhver regjering skal ha orden i sine ting, kaos skal man ikke ha, men er det nødvendig å ha et ordensvern på 40 å 50 millioner kroner? Er ikke dette et økonomisk spørsmål? Det er som økonomisk spørsmål jeg behandler det. Jeg tror heller ikke borgerpartiene selv innbilder sig at det har nogen betydning utadtil. Det er sagt at det er en dristig påstand, men jeg tror jeg har grunner for denne min påstand. Jeg vil i den forbindelse minne om, at jeg som medlem av statens provianteringskommisjon var på reise i Bergen for å ta imot noen kornlaster og for å få en ordning med møllerne. Etterat dette var bragt i orden var vi invitert til middag hos konsul Conrad Mohr. Det var i undervannsbåtenes verste dager. Conrad Mohr hadde vært hos den tyske keiser, helt ved fronten. Han var forresten den eneste nordmann som var hos keiseren under krigen; han hadde så vidt jeg vet, en offisiell misjon — hvad det var er ikke kjent. Han fortalte da om de forskjellige inntrykk han hadde fått under sitt besøk hos keiseren. Vi satt etter middagen og snakket i fortrolighet om hvad der kunde komme til å skje. Vi var nemlig redd for at tyskerne med sin flåte skulde slå sig ned ved Kristiansand og ordne sig der så å si som om de var hjemme. Vi var også redd for at den engelske flåte kunde slå sig ned på Bergenskanten eller i en annen av våre fjorde og ordne sig der omtrent som om de var hjemme. Hvad skulde Norge gjøre? Skulde vi erklære begge disse makter krig? Skulde vi begynne å skyte, begynne med undervannsbåter? Ja, hvad skulde vi gjøre? Stemningen var trykket, ti stillingen var meget alvorlig. Vi tenkte oss muligheten av at der kunde skje noget sådant hvert øieblikk. Trykket taushet tildels. Men det var en mann som forløste situasjonen, da vi satt og så på hverandre og ikke visste hvad vi skulde svare. Det var statsminister Christian Michelsen. Og hvad sa han: «Vi får bruke blekkhuset», sa han. Vi får innskrenke oss til å sende noter i øst og vest, protestere for all verden mot den rettskrenkelse som har funnet sted. Men å bruke våre kanoner eller undervannsbåter? — Nei det var ganske utenkelig, sa Michelsen. Jeg vet ikke om statsminister Michelsen sa det forløsende ord, som også kunde passe

for borgerpartiene idag, men det burde være det. Stillingen er nemlig den, at vårt krigsmateriell er leketøy for officerene og for dem som er på moen. Det har ingen reel betydning, uten som bunnventil i statsskuten. Og da faller det hele tilbake på den økonomiske platform. Jeg behandler og har alltid behandlet militærvesenet som et økonomisk spørsmål. Vi bør derfor sørge for og vi må redusere det ned til dimensjoner som passer for oss, og som kan være nødvendig som et ikke-militært rettsvern innadtil — om det i det hele er nødvendig som sådant. Det er jo der borgerpartiene kan bestemme hvor skatet skal stå. De kan bestemme om militærbudgettet skal være på 20 eller 10 eller 5 millioner, men la det for Guds skyld ikke ha dimensjoner som ikke passer for vår økonomi, ti det går ikke i det lange løp, vi ødelegger oss økonomisk på det. Det var dette regjeringens program på dette område omfattet. Det omfattet at vi vilde gå til innskrenkninger som ikke var lovbundet idag, alle de innskrenkninger som vi hadde fullt herredømme over idag, og som ikke berører næringslivet, arbeidslivet. Og dernæst vilde vi utrede og forberede hel avvebning. Vi vilde legge alt helt frem i dagen, slik at folket og dets representanter kunde få se hvorledes vi har tenkt at avvebningen skulde foregå. Vi blir hindret fra å kunne gjøre det. Men likesom vi har tatt arven op efter venstre på visse punkter, så vil jeg håpe at venstre også vil ta arven op efter oss på visse punkter. Jeg skulde tro at denne opgave — avvebningen — ikke var for stor for venstre. Jeg skulde tro at denne opgave ikke behøvet å støte an mot venstres prinsipielle opfatning av disse spørsmål, ti det er samfundets økonomiske grunnlag som krever omordning og avløsning av det nuværende militære stell.

Mowinkel har talt om at den nuværende regjering ikke kunde skaffe den ro som var nødvendig, vi hadde ikke den nødvendige tillit innen finansverdenen. Det kan så være. Men det er én tillit vi har, en tillit som en hvilken som helst annen regjering som kommer efter oss, ikke har, og denne vår tillit er et aktivum større enn tilliten fra finansverdenen. Det er tilliten fra arbeidslivets kvinner og menn,

på land og sjø hele Norge over. Den tillit sitter arbeiderregjeringen med idag. Det er ingen norsk regjering til idag, som har hatt den tillit som vi har. Der kan gå mange dager forinnan en regjering atter får den tillit. Og jeg er redd for, at det, at en borgerregjering ikke får den tillit vi hadde, kan komme til å bringe større forstyrrelse i samfundets utvikling og samfundsøkonomien enn at en arbeiderregjering ikke har den tillit fra finansverdenen, som en venstre-regjering eller en borgerlig regjering vil få. Vårt program bygger nok på en intim tilslutning til det norske arbeiderparti, men vi har også sagt, og vi vedstår det, at vi «i alle våre handlinger vil la oss lede av hensynet til arbeiderklassens og hele det arbeidende folks interesser.» Det er der vi står med begge ben, ikke hinkende og haltende på den måte som en borgerlig regjering står frem og sier bestandig: Ja, vi skal vareta «alles» interesser vi, det er ingen som ikke skal få sine interesser varetatt hos oss. Arbeider- og bonderegjeringen står frem og sier: Vi skal vareta det arbeidende folks interesser, og vi vil vareta disse interesser så langt som det står i menneskelig makt, selv om vi må krenke andres interesser — fra arbeidslivet avvikende interesser. Det er ikke en hovedoppgave for oss å krenke andres interesser, aldeles ikke, og hvorfor ikke? Vi vil ikke krenke andres interesser, når det kan skade arbeiderklassens interesser, bare av det hensyn, ikke ellers. Men vi vet det, vi vet, at vi kunde krenke overklassens interesser så sterkt idag, at det også vilde ramme arbeiderklassen. Jeg vil henvisse til arbeiderstaten Russland, hvor man har vært nødt til på grunn av den økonomiske verdenssituasjon, vi står oppe i, å innlate sig i forhandlinger med internasjonale kapitalsyndikater, gi dem «arbeidsro» i landet så å si, gi selve kapitalistklassen, som optrer i grupper, en viss anledning til å sette virksomheter igang, fordi man selv ikke har hatt nok, fordi man selv mangler den kapital, som er et nødvendig ledd i den moderne produksjon. Man vil baste og binde og regulere denne fremmede kapitalens anbringelse i det russiske produksjonsliv, men man har ikke vært interessert i å baste og binde den, så den ikke kunde komme til. Det samme er tilfelle hos

oss. Vi vil vareta den arbeidende klasses interesser, enten det er fiskere eller bønder eller industriarbeidere eller håndverkere eller hvad de kalles — vi vil vareta arbeidets interesser, så langt det er mulig. Men ingen kan strekke sig lenger, enn skinnfellen rekker, som det heter, og hvis vi da kommer til en situasjon, hvor denne — jeg vil si — ensidige varetagelse av arbeiderklassens interesser, som vi vil vedkjenne oss er vår oppgave, ikke kan drives lenger, så kommer begrensningen derved, at vi har visse andre hensyn å ta, og dem vil vi avveie og prøve. Vi går ikke med sky-lapper, vi er fullt ut hjemme i det moderne produksjonsliv, vi er ikke ganske fremmed for det økonomiske liv, vi vet, hvilke faktorer spiller inn i produksjonslivet, og vi vil ikke på nogen måte ødelegge eller sette produksjonen ned. Vårt program er å øke produksjonen, men selvfølgelig således, at den økede produksjon kommer dem til gode, som utfører det produktive arbeide, ikke en øket produksjon, for at utbytterklassen, de som lever av andres arbeide, skal få bedre kår eller mere i lommen, men vi vil øke produksjonen, for at alle de, som tar del i arbeidet, skal få bedre kår. Kapitaløkning er et ledd i samfundets utvikling, men kapitaløkningen skal ha den oppgave: ikke gi rikfolk enn mere rikdom, for at de kan flutte sig i mere komfort, mere luksus, mere lediggang, mere fornøielse, men en øket rikdom som kommer arbeiderklassen til gode, såvel håndens som åndens arbeidere.

Det socialistiske samfund står kanskje som en gåde for mange. Ja, det var endog sagt her, at det var «fraser». Å herregud, hvor lite fraser det er i det. Det socialistiske samfund betyr jo enkelt: å skape så gode kår som overhode mulig for alle dem, som utfører samfundsnyttig arbeide. Ikke noget annet. Ikke noget mere. Ikke noget mindre. Ikke noget ut på viddene. Dette er vår erklæring bygget på. Dette er vårt program. Det var dette vi vilde søkt å gjennomføre, om vi hadde fått arbeidsfred og arbeidsro. Venstre har nektet oss det, vi er rede til å gå og vike plassen. Vi møtes ved neste korsvei, hr. president.

✓ **Lykke:** Jeg står i den noget eiendommelige situasjon her som chef for en avgått regjering, hvis trontale er opplått som første sak; men denne trontale kom-